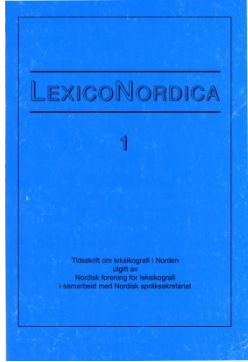

LexicoNordica

Forfatter:	Arne Olofsson	
Anmeldt værk:	<i>Norstedts stora engelsk-svenska ordbok</i> og <i>Norstedts stora svensk-engelska ordbok</i> . Stockholm: Norstedts, 1993.	
Kilde:	LexicoNordica 1, 1994, s. 281-292	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Arne Olofsson

Norstedts stora engelsk-svenska ordbok, andra upplagan, Stockholm: Norstedts 1993 (pris ca 592:-); *Norstedts stora svensk-engelska ordbok*, andra upplagan, Stockholm: Norstedts 1993 (pris ca 592:-). [Pris för "box" med båda ordböckerna ca 952:-.]

The works under review are new editions of the biggest modern English-Swedish and Swedish-English dictionaries in existence at the present time (129 000 "words and phrases" each). The reviewer recognizes the unique position of the two dictionaries but identifies a number of inconsistencies and shortcomings concerning both the application of lexicographical principles and the reliability of the factual content.

Allmän inledning

Utbudet av ordböcker för engelska-svenska och svenska-engelska är rikhaltigt men mycket svåröverskådligt. Det beror inte minst på förändringar i förlagsbranschen som gör att ordböcker som blivit kända under ett visst förlagsnamn plötsligt börjar uppträda under ett annat och med ny design utan några förändringar av innehållet. Detta gäller t.ex. de båda största moderna ordböckerna, som ursprungligen producerades av Esselte men som sedan några år tillbaka går under namnen *Norstedts stora engelsk-svenska ordbok* och *Norstedts stora svensk-engelska ordbok*. Dessa båda har nu blivit ännu större, vilket föranleder denna recension. Den engelsk-svenska, som utkom i sin första upplaga 1980, är nu enligt reklamen "helt omarbetad", medan den svensk-engelska (från 1988) nu blivit "lätt reviderad". (Jag kommer i fortsättningen att använda förkortningarna NSESO respektive NSSEO för de nya upplagorna.) I båda fallen har det gjorts tillägg, så att var och en av ordböckerna nu har 129 000 "ord och fraser". Typografin i NSESO har samtidigt gjorts betydligt mera generös (vilket är en välkommen förbättring) och båda ändringarna tillsammans gör att antalet egentliga ordbokssidor där stigit från 1071 till 1457.

Att den engelsk-svenska NSESO tar upp 129 000 ord och fraser betyder inte att man som användare får 129 000 ord och fraser översatta i egentlig mening. Dels ingår det tusentals egennamn, dels kommer en ordbok i den här storleksklassen in på det vetenskapliga ordförrådet, där det i många fall bara blir en identisk form eller en svensk "omstavning" av ordet på översättningens plats. På dessa båda områden fungerar NSESO närmast som uttalsordbok, vilket givetvis har ett stort värde i sig. Beträffande egennamnen ges mer realinformation än tidigare utan att ordboken för den skull kan sägas ha följt den encyklopediska trenden i engelsk lexikografi.

Status

Det finns intressanta historiska aspekter på dessa båda ordböcker (liksom på samma förlags ordbokspar i andra storleksklasser). Även om det med jämna mellanrum görs större eller mindre revideringar, kvarstår faktum, på gott och ont, att de representerar en lång och obruten tradition med rötter i 1800-talet. Det stora gemensamma namnet för båda riktningarna (eng.-sv. och sv.-eng.) är Edmund Wenström. 1889 utgav han tillsammans med Erik Lindgren en stor (1758 sidor) engelsk-svensk ordbok och 1904 en svensk-engelsk tillsammans med Walter E. Harlock. Dessa båda verk har legat till grund för flera stora, medelstora och små ordböcker. Wenström/Lindgren utgjorde (via Lindgrens engelsk-svenska skolordbok från 1891) basen för klassikern *Engelsk-svensk ordbok* av Kärre/Lindkvist/Nöjd/Redin 1935, som utan egentliga ändringar fortsatte i sin roll som den största moderna engelsk-svenska ordboken ända fram till 1980, när förlaget, dåvarande Esselte, ersatte den med *Stora engelsk-svenska ordboken*. På motsvarande sätt fortlevde Harlock-traditionen på den svensk-engelska sidan. Den jättelika ordbok Harlock och Gabrielson försökte skapa blev bara delvis färdig. En del kom ut 1936 och nästa efter Harlocks död 1951, men verket fick aldrig något tredje och sista band. Materialet kom dock till användning i andra sammanhang, framför allt i Harlocks skolordbok 1944 samt i dess direkta efterföljare och ersättare *Svensk-engelsk ordbok* 1968, som utgjorde Vincent Pettis debut i större svensk-engelska lexikografisammanhang. Linjen fortsätter med *Stora svensk-engelska ordboken* 1988. Hela tiden har serierna fungerat som innehållsmässig förebild (öppet eller förtäckt) för de flesta andra samtida ordböcker. Det är intressant i sammanhanget att notera i hur hög grad svenskarnas engelska under 1900-talet varit beroende av två personer, båda med brittisk bakgrund: Harlock under första hälften av seklet, Petti under en stor del av andra hälften.

De båda ordböcker som här recenserats är mycket väletablerade bland studerande vid universitetens engelska institutioner och därmed bland skolväsendets lärare i engelska. Böckerna är så stora och respektingivande att många användare nalkas dem med nästan religiös vördnad och betraktar dem som sin bibel i engelska språkfrågor. Detta sker med en viss rätt, men samma attityd anser jag inte att en recensent kan ha, och jag har alltså vid granskningen genomgående tagit på mig en mera ifrågasättande roll. Jag vill inte hävda att jag ens varit i närheten av att ha läst de båda ordböckerna från pärm till pärm, utan de observationer jag kommer med är hämtade från stickprov i form av intensivläsning av vissa ganska korta partier samt från osystematisk bläddring. Eftersom böckerna är producerade som ett par, och eftersom många av mina observationer är av samma typ, oberoende av från vilken av delarna de är hämtade, gör jag inte någon separat genomgång för vart och ett av verken. Min granskning inskränker sig inte till

de ändringar och tillägg som gjorts utan avser i princip ordböckerna som de nu ter sig.

Avsnittet "Anvisningar"

Det som 1980 hette *Ordbokens disposition och innehåll* heter i NSESO kort och gott *Anvisningar*. Innehållet har reviderats något och ett avsnitt om amerikansk engelska har lagts till. I detta avsnitt, som delvis (stavning) också finns i NSSEO, förekommer några anmärkningsvärda formuleringar som jag vill peka på. Det sägs om NSESO att den "täcker inte bara det amerikanska ordförrådet utan även betydelskillnader mellan brittisk och amerikansk engelska". Påståendet att NSESO nu skulle "täcka det amerikanska ordförrådet" är direkt absurt. Visserligen har det skett en förbättring, men det amerikanska är fortfarande en svag punkt hos ordboken, vilket kommer att framgå av min redovisning och diskussion nedan. I listan över "de vanligaste amerikanska stavningsvarianterna" sägs att "den brittiska ändelsen *-re* motsvaras i amerikansk engelska av *-er*". Även om man välvilligt läser *ändelse* som *ordslut*, måste påståendet innebära att det inte skulle finnas några amerikanska ord som slutar på *-re*, vilket givetvis är osant. Det sägs vidare att "den brittiska ändelsen *-ce* stavas *-se* i vissa ord i amerikansk engelska". Med tanke på att *ändelse* även här ändå används otekniskt, hade det varit en pedagogisk poäng att utsträcka bokstavssekvensen till *-nce* respektive *-nse* samt att nämna att de ord som berörs är substantiv. Den "regel" som sedan ges för *-ll-* kontra *-l-* ("i vissa ord") finns bättre formulerad i vilken skolgrammatik som helst.

Ordurval och täckningsgrad

Man kan villigt erkänna att inga andra tvåspråkiga verk för den aktuella kombinationen av språk har så hög täckningsgrad. Rent statistiskt är alltså chansen störst att det är i just dessa ordböcker man får hjälp med att översätta ett visst svenskt eller engelskt ord. Samtidigt måste man konstatera att ordurvalet ibland förvånar. I den svensk-engelska delen får man t.ex. ingen hjälp med vardagsord som *cykelkedja*, *dammtuss*, *rostskyddsgaranti*, *skifttangent*, *stiftpenna*, *tittarsiffror*, medan det har tagits med (eller lämnats kvar) en hel del ganska osannolika sammansättningar som *utstyrselstycke*, *högmäld* (båda dessa går tillbaka på Wenström/Harlock 1904), *framstegare* och *fredagsnummer*. I fråga om det sistnämnda exemplet förtjänar det att påpekas att det ingår i ett ekonomiserande system, så att ordboken slipper belastas med motsvarande sammansättningar med *söndag* etc., ett system som man gärna hade sett även vid andra sammansättningar där förleden utgör en någorlunda sluten klass, t.ex. musikinstrument. Som det nu

är, finner man som separata uppslagsord bl.a. *fagottstämma*, *klarinetstämma*, *oboestämma*, *trumpetstämma*, *violinstämma* (och *fiolstämma*) och *violoncellstämma* (och *cellostämma*). (Däremot förväntas användarna själva räkna ut hur man skall uttrycka t.ex. *basunstämma*, *pianostämma* och *saxofonstämma*.) Det förekommer också en del nästan obrukliga svenska fraser, t.ex. (under *gäck*) *släppa gäcken lös*. Det fanns med hos Harlock 1936, men nästan ingen nutida svensk kan ha anledning att översätta det uttrycket till engelska. Om det (mot bokens explicita syfte att vara en aktiv ordbok för svenska-engelska) finns med för att hjälpa engelsktalande att förstå uttrycket om de träffar på det i äldre litteratur, borde det ha fått en mera entydig översättning än den givna, *let oneself go*, som minst lika ofta betyder 'börja' vanvärda sitt yttre'. Sammansättningen *bonddryg* finns det också flera goda skäl att avlägsna, i synnerhet som det tydligen inte i dagsläget går att finna någon mera träffande översättning än *pompous*. (Wenström/Harlock gick på sin tid ut hårdare och föreslog *vulgarly arrogant*, *big* och *stuck-up*.)

I den engelsk-svenska ordboken är det betydelsenyanser snarare än uppslagsord man ibland kan sakna. *Blockbuster* är förbättrat i förhållande till 1980, då *kvartersbomb* var den enda översättningen (*knallsuccé*, *dundersuccé* nu tillagda), men den attributiva användningen med betydelse som 'sensationell, uppmärksam' (*a blockbuster report*) saknas fortfarande. Den i amerikansk engelska mycket vanliga vardagsbetydelsen av verbet *ground* 'ge [barn] utgångsförbud' saknas (*You're grounded for a week!* 'Du får inte gå ut och träffa kompisar på en vecka!'). Frasen *do the honours* (under *honour*) har en mycket vidare användning än den som anges av översättningförslaget *utöva värdskapet* – redan *hålla upp*, *servera*, *skära upp* skulle vara förbättringar, men det skulle också behövas ett omnämnande av den lätt skämtsamma användningen i situationer där man överlåter åt någon annan att utföra en handling som man själv kanske lika gärna kunde ha åtagit sig (*Will you do the honours?*). Vid *lens* saknas översättningen *glas* [*i glasögon*] (och motsvarande brist finns vid *glas* i NSSEO). Översättningen av ordet *pacifier* har vid omarbetningen ändrats från [*sug*] *napp* till [*tröst*] *napp*, vilket i och för sig är en förbättring, men det sägs fortfarande inget om grundbetydelsen 'fredsstiftare'. Verbet *walk* har fått några få illustrationsexempel tillagda, t.ex. *walk tall* 'gå med höguret huvud' och *walk the dog* (som dock placerats in i fel avdelning och fått en smutt makaber plats direkt efter *walk the earth*), men man saknar fortfarande den nyans som är mycket vanlig i amerikanska kriminalserier på TV, nämligen 'gå fri, släppas, bli frikänd' (*If you don't testify against him, he'll walk*). Under *way* saknas två varandra näraliggande användningar som säkert börjat i barnspråk men åtminstone just nu används även högre upp i åldrarna. Det rör sig om två sätt att protestera om någon annan säger *No way!* 'Absolut inte!', nämligen *Yes way!* och *Way!*, men så djupt i talspråket kanske en all-

mänordbok inte behöver tränga. Samma inställning kanske man får ha när det gäller den oartigt avbrytande/avfärdande funktionen i talspråk hos *whatever*. Bland ord och sammansättningar som helt saknas kan nämnas *blood type*, som nog är lika vanligt som synonymen *blood group*. Eftersom dessutom *blood type* inte tas med som en möjlig översättning av *blodgrupp* i NSSEO, kan användarna få det felaktiga intrycket att *blood type* är något helt annat. Likaså saknas *root canal [therapy]*, som är det normala ordet för 'rotfyllning' i amerikansk engelska och känt även i brittisk engelska. Det *root filling* som finns i NSESO (och som ges som enda översättning i NSSEO) syftar snarare på fyllnadsmassan än på själva ingreppet. *Kissagram/kissogram* (en gratulationskyss levererad genom hembesök på beställning och mot betalning av en ung kvinna till ett manligt festföremål) har inte heller tagits med. Man saknar också *samosa*, den pirogliknande indiska smårätt som är mycket populär i dagens England. Fyra företeelser som är bistra realiteter för (i synnerhet) amerikanska skolbarn saknas också, nämligen *book report* ('recension/referat av bok som man haft i uppgift att läsa på egen hand'), *honor roll* ('lista över de duktigaste eleverna' – det närmaste som finns är *roll of honour* 'lista över stupade hjältar'), *pop quiz* ('lappskrivning, oförberett skriftligt förhör' – under *lappskrivning* i NSSEO får man förresten bara det lams *short written test [in class]*) – och *show and tell* ('demonstrationsuppgift inför klassen').

Artikelstruktur

I båda delarna tillämpas principen att det är semantiken som styr vad som räknas som eget uppslagsord, medan växlande ordklassstillhörighet ger upphov till underavdelningar inom artikeln. Detta är en väletablerad princip som det inte finns någon anledning att ifrågasätta för en ordbok som inte direkt vänder sig till de mest ovana användarna, men det finns några aspekter på den som förtjänar att diskuteras. Inom en artikel med flera ordklasser måste författarna bestämma sig för en viss ordningsföljd, som rimligen börjar med den primära betydelsens ordklass, vilket ibland medför svåra överväganden av typen hönan och ägget. Jag finner det lätt att acceptera att författarna bestämt sig för att substantivet kommer före verbet vid *hammer* och *hand* men svårt att hålla med om att verbet bör komma före substantivet vid t.ex. *frame*. Komplikationer kan också uppstå i de fall då det finns två homografer som kan ha en viss ordklass gemensam men får sina möjliga ordklasser uppräknade i olika ordning i respektive artikel. En kollega till mig har rapporterat att studenter som fått i uppgift att översätta *the march of inflation* med ledning av den stora engelsk-svenska ordboken ibland kommit fram till den felaktiga översättningen *inflationens gräns*.

beroende på att artikeln *march* i betydelsen 'gräns' är den som börjar med substantiv.

En viktig nyhet i NSESO är att sammansättningar börjat föras upp som uppslagsord, även i sådana fall där de aldrig sammanskrivs eller skrivs med bindestreck. Detta sätt att hantera det nästan olösliga problemet med engelskans varierande skrivsätt vid framförallt substantiv + substantiv är en välkommen reform, som är i linje med den lexikografiska utvecklingen i allmänhet. Förändringen utgör också förstas del av bakgrunden till att antalet "ord och fraser" ökat. Tyvärr har redaktionen ännu inte lyckats genomföra den konsekvent, vilket innebär att man fortfarande kan behöva leta på flera olika ställen efter en ordkombination. Så t.ex. är *satellite dish* 'parabolantenn' inte något eget uppslagsord, och det finns inte heller inne i artikeln *satellite* utan bara under uppslagsordet *dish*. Samtliga särskrivna sammansättningar med *block* som förled (t.ex. *block letter*, *block vote*) finns kvar inne i artikeln *block*. Vid *blue* finns alla sammansättningar kvar under detta uppslagsord utom fågelnamnen *blue jay* och *blue tit*, som utgör egna uppslagsord. Två nya sammansättningar med *bone* har införts 1993, av vilka en (*bone china*) har hamnat i artikeln *bone*, medan den andra (*bone marrow*) har blivit eget uppslagsord. Doktor Papanicolaou's cytologprov får onödigt stort utrymme genom att både *Pap* och *Pap smear* gjorts till egna uppslagsord, efter gamla respektive nya modellen.

I de inledande anvisningarna i den engelsk-svenska delen deklarerar: "Betydelsernas inbördes ordning bestäms i princip av deras frekvens och inte av historiska hänsyn". Detta är en utmärkt regel, men den följs inte alltid. Ett exempel på detta är artikeln *guy*, där frekvenshänsyn i ett globalt perspektiv säkert skulle ha gett förstaplatsen åt en funktion som inte finns medtagen alls. Jag tänker på *guys* som (genusoberoende) pluralmarkering av pronomenet *you* i amerikanskt talspråk. Men även om man bortser från denna brist, är ordningsföljden i artikeln renodlat historisk: 1. *Guy-Fawkes-docka*, 2. fågelskrämma, 3. *karl*, *kille*. Om ordningsföljden mellan homografer sägs det inget i anvisningarna, men man får ibland en känsla av att det ovanliga placeras först, kanske för att det skall uppmärksammas lättare. Så t.ex. kommer *box* 'buxbom' före såväl *box* 'låda' som *box* 'boxas', *flag* 'svärdsliilja' före *flag* 'stenplatta', som i sin tur kommer före *flag* 'flagga', *fog* 'efterslätter' före *fog* 'dimma', *frog* 'kordongknapp' före *frog* 'groda', den prepositionsliknande användningen av den latinska ablativen *pace* före substantivet *pace* 'steg', och *painter* 'fånglina' före *painter* 'målare'. I andra fall är däremot ordningen frekvensbaserad, t.ex. vid *pad* och *skate*.

Förklaring kontra översättning

I fråga om såväl aktiva som passiva tvåspråkiga ordböcker har en användare rätt att vänta sig att få användbara översättningar, inte bara förklaringar. Om man nöjer sig med förklaringar är det oftast bättre och billigare att vända sig till enspråkiga ordböcker, som det för engelskans del finns en uppsjö av. Tyvärr förekommer det ganska ofta i NSESO och NSSEO att det som serveras är en sorts definition av uppslagsordet som ord, inte det ord eller uttryck som den infödde talaren av det andra språket reagerar med inför det aktuella begreppet. Gränsen är inte alltid lätt att dra, men jag skall försöka visa med några exempel vad jag menar. Det svenska ordet *benskörhet* används i ett enda sammanhang, nämligen som beteckning på den skelettförsvagning som drabbar särskilt äldre kvinnor. Denna skelettförsvagning heter på engelska *the brittle-bone disease*. Den översättning man får i NSSEO är inte en översättning av begreppet utan av ordet: *brittleness of the bones*. På motsvarande sätt är det med *mellanmjölk*, som återges med *medium-fat milk*, vilket dels bara stämmer på den svenska fetthaltsskalan 0–3%, dels inte avspeglar det faktum att mjölk med ca 1,5% fett på de flesta ställen i England säljs under namnet *semi-skimmed milk*. Ett språkvetenskapligt exempel är *predikat*, som i svenskan av hävd används enbart om predikatsdelens verbkärna. NSSEO föreslår att det skall återges med *verbal part of the predicate* och förtiger därmed det i och för sig något förvirrande förhållandet att en engelskspråkig person normalt skulle säga *verb*. Det finns också exempel i andra riktningen, från engelska till svenska. Sammansättningen *body odour* översätts med *kroppslukt* (1980 *kroppsohör*), utan några synonymmer eller förklarande tillägg. Det begrepp som *body odour* (och dess diskreta förkortning *B.O.*) litet eufemistiskt står för har emellertid på svenska beteckningen *svettlukt* eller *armsvett*. (Ordet *kroppslukt* finns mycket riktigt inte i den svensk-engelska delen; det ord som leder fram till engelskans *body odour* är *armsvett*, visserligen först efter förslaget *perspiration of the armpit*.) Klädesplagget *body warmer* får en ordagrann översättning: *kroppsvärmare* plus förklaringen *ärmlös jacka*. En ungefärlig översättning (*termöväst*?) hade varit bättre. Substantivet *paramedic*, som är nytillkommet i NSESO, kan inte sägas ha fått något översättningsförslag alls, bara en förklaring (trots att det som står är typografiskt markerat som översättning), en förklaring som dessutom är svårtolkad genom sitt ordval: *person med paramedicinsk utbildning* (*paramedicinskt yrke*). Den svenska allmänheten hör ofta ordet i amerikanska TV-serier, och man får hoppas att översättarna inte börjar byta ut *sjukvårdare* och *ambulanspersonal* mot NSESO:s förslag när de hör folk ropa vid en olycksplats "Make room for paramedics!" eller "Paramedics are on their way".

I artiklarna är gränsdragningen ibland oklar mellan synonymuppräknning och tillägg av precisering. Under *bluegrass*, som faktiskt

inte fanns med i sin musikbetydelse 1980, ges två översättningsförslag, med kommatecken emellan, nämligen *bluegrass* och *countrymusik*. Eftersom *bluegrass* definitivt är hyponym och inte synonym till *countrymusik*, borde *countrymusik* ha satts i petit, som markerar förklaring/precisering, på samma sätt som skett vid t.ex. *bebop*, som fått tillägget *jazzstil*. Substantivet *boarding card* översätts med två ord på synonymnivå, *ombordstigningskort*, *boardingcard* (i den ordningen), av vilka det första förmodligen aldrig har hörts eller kommer att höras på en svensk flygplats. (Jämfört med *embarkeringskort* 1980 har det dock totalt sett skett en förbättring i den nya upplagan på den här punkten.)

I synonymuppräkingarna i NSESO används ibland semikolon, uppenbarligen för att markera någon sorts semantisk gräns (det finns ingen definition av semikolonanvändningen i de inledande anvisningarna). Ibland är det svårt att inse skillnaden mellan kommatecken och semikolon, t.ex. vid *paper clip*, som har semikolon mellan *pappersklämma* och *gem*, men det kan finnas historiska skäl (ordet *gem* i den betydelsen fanns inte i svenskan 1935, när Kärre och hans team blev färdiga med *Engelsk-svensk ordbok*; det lades till först 1980 i *Stora engelsk-svenska ordboken*). Ibland tycks semikolon också användas före något mycket kontextbundet översättningsförslag: *palatable* '...; välkommen'.

På sådana punkter där det råder fullständig överensstämmelse mellan begreppsbildningen i engelskan och svenskan, bör man kunna vänta sig en hög grad av reversibilitet mellan två ungefär samtidigt framtagna ordböcker från samma förlag. Ett nytt ord i NSESO är *planning permission*, helt korrekt översatt med *byggnadslov*. Om man däremot slår i NSSEO på *byggnadslov*, får man *building permit*, och *bygglov*, som också är eget uppslagsord, ger *building permit (licence)*. Ett annat nytt ord i förhållande till 1980 är *French toast*, men vid *fattiga riddare* i NSSEO finns det fortfarande bara en översättning, som dessutom betecknas som ungefärlig, nämligen *bread fritters*. Substantivet *bloodstream* är perfekt översatt med *blodomlopp*, men under *blodomlopp* i NSSEO hittar man inget som kan syfta på den cirkulerande blodmängden utan bara uttryck som handlar om processen. Under verbet *neuter* finns naturligtvis översättningen *kastrera*, men under *kastrera* i NSSEO finns bara *castrate* och *geld*, vilket är en brist eftersom just *neuter* är ett av de allra vanligaste uttrycken när det är tal om kastrering av sällskapsdjur (*a neutered cat*).

Nedan följer ett antal observationer som jag har grupperat i kategorier för att visa att bristerna inte är isolerade företeelser. Som tidigare nämnts har jag inte gått igenom hela ordböckerna utan bara fingranskat kortare partier.

Preciseringar: *abattoir* är helt i onödan preciserat till 'offentligt slakthus'. Ordet *offentligt* fanns med redan hos Wenström/Lindgren 1889 (där hela frasen gavs som översättning), men i nutida svenska för det i sammanhanget närmast tanken till offentlig avrättning, om något. Vid *abuse* finns det ingen översättning eller precisering som antyder det potentiella sexuella elementet i sådana övergrepp som kan beskrivas med detta ord. Substantivet *airbus* är översatt med *airbus*, preciserat till *stort flygplan*. Storlek är något relativt, och den är inte heller speciellt väsentlig i definitionen. *Passagerarplan, speciellt för skytteltrafik* hade varit mera upplysande som precisering. Substantivet *beaver* 4 (med etiketten *vulg*) översätts bildspråksmässigt perfekt med *mus*, men preciseringen till *vagina* missar skillnaden mellan yttre och inre könsdelar. Ordet *biretta* har fått en intetsägande precisering till *katolsk prästs* före översättningarna *birett, barett* (ordet *huvudbonad* hade varit välkommet). Sammansättningen *birch rod* är översatt med *[björk]ris*, men det finns ingen markering av att detta är ett bestraffningsredskap, inte t.ex. en fredlig bordsdekoration. Vid den sexuella betydelsen av substantivet *lay* anger preciseringen felaktigt att det bara används om en kvinnlig samlagspartner.

Ordklasser: Det svenska *hembud* (i den juridisk-ekonomiska betydelsen) är översatt med en verbfras, inte med ett substantiv. Ordet *paradigmatic* är betecknat som substantiv i stället för adjektiv. Adjektivet *sweet* är i onödan omklassificerat som substantiv i *sweet and sour*.

Sakfel: Sammansättningen *air taxi* är översatt med *flygtaxi*, vilket närmast för tankarna till taxibil mellan en flygplats och en stad, men åtminstone i USA är *air taxi* ett flygplan som går på korta rutten som inte trafikeras av de stora flygbolagen. *Taxiflyg* hade alltså varit bättre. Frasen *big science* (ny 1993) är översatt med *kapitalstark forskning*, men det engelska uttrycket syftar snarare på kapitalintensiv eller kapitalkrävande forskning. Uttrycket *binocular rivalry* (nytt 1993) översätts med *tvärdisparation*, vilket i stället är översättningen till *binocular disparity*, som är närmast föregående ord i Collins English Dictionary 1991 men inte medtaget i NSESO. Substantivet *billhook* har som en av översättningarna 1993 fått *trädgårdssax*, men *billhook* är en sorts skära, inte en sax. *Black Forest gâteau* (nytt 1993) har ett inslag av sockerkaka och är alltså inte samma sak som *schwarzwaldtårta*. I preciseringen av *blue-coat boy* betecknas Christ's Hospital som "skola för obemedlade", vilket är onyanserat och ger intrycket att det rör sig om någon sorts primitiv fattigskola, medan Christ's Hospital i själva verket i dag är en mycket ansedd independent public school med den något originella antagningsregeln att en sökande blir avvisad om föräldrarna har för hög inkomst. Preparatet *blue rinse* (nytt ord 1993) ger inte silvergrått hår utan hår med en karakteristisk blåton (satiriskt överdriven i den amerikanska tecknade TV-serien

Simpsons). Översättningen av *body-snatcher* har ändrats från det korrekta *liktjuv* till det felaktiga (eller mindre exakta) *likplundrare* – att skräckfilmstermen *body-snatcher* 'utomjording som tar en människokropp i besittning' inte kommit med är kanske förlåtligt med tanke på den speciella kontexten. Frasen *female impersonator* (under *impersonator*) betyder inte 'kvinnlig imitator' utan 'manlig kvinnoimitator' eller 'manlig skådespelare i kvinnoroll' (korrekt 1980 men märkligt nog ändrat 1993). Verktuget *padsaw* (nytt ord 1993) är inte en fogsvans utan närmast en sticksåg. Sammansättningen *property developer* (under *developer*) är översatt med *byggherre*, vilket emellertid egentligen är den tekniska termen för den person (ofta en blivande villaägare) för vars räkning ett hus byggs – förmodligen har författarna betraktat det svenska ordet som en accepterad synonym till exempelvis [*stor*]byggmästare, *byggpamp*. Uttrycket *tax rate* är nytt 1993, men en av översättningarna är fel, nämligen *skattekrona*, som inte har något med procentsatser att göra utan är den skattetekniska termen för en hundralapp i kommunalt beskattningsbar inkomst (korrekt under *skattekrona* i NSSEO). Den trädgårdsmöbel som på svenska kallas *hammock* torde inte entydigt kunna beskrivas med det engelska ordet *hammock* eller ens med *garden hammock* (jag har själv i skönlitteratur sett *swinging sofa*). Det är inte *kylarväska* utan *kylarskydd[s-väska]* (saknas) som heter *anti-freeze*. Adjektivet *långrandig* har som enda översättning av den egentliga betydelsen fått *with vertical stripes*, men vertikalled och horisontalled är helt irrelevanta begrepp i sammanhanget. Ordet *skatteku*, som antingen är ett intyg om att man inte har någon kvarskatt att betala eller ett besked om efter vilken kolumn man skall betala skatt, är översatt med *preliminary tax card* och alltså betydelsemässigt förväxlat med *preliminärskattsedel*. Den individuella sportgrenen *slungboll* (skolans "mjukvariant" av släggkastning) kallas i en precisering för "spel". Orden *tillsvidareanställning* och *tillsvidareförordnande* betecknar, tvärt emot vad många tror, inte någon provisorisk anställningsform utan nästan den mest permanenta man kan få i t.ex. statlig tjänst, varför det är missvisande att översätta ordet med *post with conditional tenure*.

Svenskt ordval och svenska nyanser: *Adam's ale (wine)* översätts med *bondvatten*, utan preciseringar eller förklaringar, vilket innebär att det förutsätts att läsaren är förtrogen med en speciell restaurangjargong. Det officiellt rekommenderade svenska ordet för *airbag* är *krockkudde*, inte *luftkudde* (kvar från 1980). *Alcoholics Anonymous* beskrivs som ett "nykterhetssamfund" (kvar sedan 1980). För *biker* (nytt 1993) ges *knutte*; *medlem i motorcykelklubb*, båda som översättningsförslag. Det senare borde snarare ha placerats på förklaringsnivå, och *klubb* antyder en fast organisationsform som nog är främmande för de flesta *bikers*. Adjektivet *bladed* är nu liksom 1980 översatt med *bladig*, som genom kommatecken markeras som syno-

nymt med *försedd med blad* (i den mån adjektivet *bladig* finns som självständigt ord i svenskan är det ett slanguttryck för *berusad*). Vid närmare eftertanke har jag förstått att man hela tiden menat *-bladig*, som i *broad-bladed* 'bredbladig'. I frasen (under *pants*) *scare the pants off a person* har en strävan att behålla bildspråket förryckt nyansen. I stället för det naturliga *skrämma slag på någon* får man de båda förslagen *ge ngn byxångest* och *göra ngn byxis*, som dels är föråldrade, dels handlar om oro och feighet snarare än skräck.

Föråldrat material m.m.: Ordet *boarding-out* är översatt med *utackordering*, nu liksom 1980 (och 1935) förtydligat med tillägget *av fattiga barn*, utan antydning om att en sådan åtgärd från de sociala myndigheternas sida numera kan ha helt annan bakgrund. Sammansättningen *bomb disposal* översätts nu liksom 1980 med *desarmering (omhändertagande) av blindgångare*, utan hänsyn till att det numera snarare är utplacerade terroristbomber som tas om hand. Under *pennyworth*, som förresten tyvärr mist en av sina betydelser sedan 1980 (*not a pennyworth* 'inte ett dugg'), finns exemplet *buy a pennyworth of sweets*. Visserligen kan en läsare möta en sådan formulering i äldre texter, men inflationens härjningar gör den mer och mer patetisk som ordboksexempel. Formerna *dunno* och *gonna* beskrivs som "förvrängningar" (*wanna* undgår däremot den beteckningen), ett synsätt som förefaller otidsenligt med tanke på att modern språkvetenskap strävar efter mer värderingsfria beskrivningar av avvikelser från standardspråk och skriftspråksnorm.

Skrivfel m.m.: Uttalsangivelsen till *book token* saknar betonings-tecken. Översättningen av *bicycle kick* har fått formen *bicicletas* (samma form med *-s* används som svenskt uppslagsord i NSSEO), vilket kanske är den breda fotbollspublikens singularform, men en form på *-a* är klart att föredra (Nationalencyklopedin har *bicicleta/bicykleta*). Formen *binovular* är definitivt sämre och ovanligare än *binovular* 'tvåäggs-'. Vid *Corelli* har preciseringen hamnat inne i fonetikparentesen, trots att den inte har någon kontrasterande precisering inom samma parentes (så även vid t.ex. *Perdita*). Sammansättningen *ozone layer* är översatt med *ozonlagret*, vilket ger det felaktiga intrycket att den engelska frasen används artikellöst. Det som skulle ha varit *arrhythmia* har felaktigt förlorat sitt *h* efter *r*, låt vara att det finns en vacklan vid andra grekiska lån (*eurhythmics/eurhythmic*). Det svenska uppslagsordet *överssexualiserad* har fått behålla sin märkliga form från 1988.

Slutord

Att sammanfatta denna recension är inte lätt. Å ena sidan är de båda ordböckerna i kraft av sin storlek och täckningsgrad de som man i

dagsläget inte kan avstå från att rekommendera för avancerade studier i engelska, å andra sidan behöver man inte anstränga sig för att hitta störande brister, både i fråga om enskilda ord och i fråga om tillämpningen av de valda lexikografiska principerna. Å ena sidan är två ordböcker med 129 000 "ord och fraser" vardera en ofantlig materia att hålla reda på, å andra sidan hävdar förlaget, åtminstone beträffande NSESO, att ordboken i sin andra upplaga är "fullständigt genomarbetad" (förordet), att "översättningarna har granskats" (förordet) och att "huvudsyftet har varit att ge inte bara korrekta utan också idiomatiskt träffande svenska motsvarigheter" (skyddsomslagets baksida). Jag vill givetvis inte ifrågasätta dessa uppgifter och erkänner villigt att andra upplagorna totalt sett innebär klara förbättringar, men jag anser samtidigt att de iakttagelser jag redovisat ovan leder till slutsatsen att om bearbetningarna hade gjorts på ett mera förutsättningslöst sätt och med större kritisk skärpa, skulle ordböckerna i sina nya upplagor ha haft större möjligheter att tillfredsställa även mera krävande användare.

Andra ordböcker som nämns i recensionen

- Harlock, Walter E. 1936: *Svensk-engelsk ordbok (A–K)*. Stockholm .
 Harlock, Walter E. 1944: *Svensk-engelsk ordbok. Skolupplaga*. Stockholm.
 Harlock, Walter E. & Gabrielson, Arvid 1951: *Svensk-engelsk ordbok (L–R)*. Stockholm.
 Kärre, Karl & Lindkvist, Harald & Nöjd, Ruben & Redin, Mats 1935: *Engelsk-svensk ordbok. Skolupplaga*. Stockholm.
 Lindgren, Erik 1891: *Engelsk-svensk ordbok – skoluppl. – på grundvalen av Wenström-Lindgrens större engelsk-svenska ordbok*. Stockholm.
Stora engelsk-svenska ordboken. Stockholm 1980.
Stora svensk-engelska ordboken. Solna 1988.
Svensk-engelsk ordbok. Stockholm 1968.
 Wenström, Edmund & Harlock, Walter E. 1904: *Svensk-engelsk ordbok – skolupplaga*. Stockholm.
 Wenström, Edmund & Lindgren, Erik 1889: *Engelsk-svensk ordbok*. Stockholm.